

סוגיות עכשוויות באמנות המערכה

בין הקטבים

מלחמת "חרבות ברזל" ג'

מרכז דדו
לחשיבה צבאית
בין-תחומית



מאמרי הגיליון
זמינים לקריאה גם
באתר מרכז דדו



ממלחמות ליברליות לשלום א־ליברלי: האם וכיצד ישנה הממשל החדש בושינגטון את העולם?¹

פרופ' בני מילר²

הממשל האמריקאי שואף לסיים את עידן המלחמות הליברליות שאפיינו את הסדר העולמי הליברלי החולף. בעידן שלאחר המלחמה הקרה היו שלושה גלים של מלחמות ליברליות: הגל הראשון התרחש בשנות ה־90 ועסק בהתערבויות הומניטריות. הגל השני החל לאחר מתקפות הטרור ב־11 בספטמבר 2001, והתמקד בהפלת משטרים לקידום דמוקרטיה. הגל השלישי מתרחש בשנים האחרונות באמצעות תמיכה במדינות ליברליות המתמודדות מול יריביהם האוטוריטריים. אסטרטגיית השלום הא־ליברלי של הממשל הנוכחי נועדה קודם כל למנוע מלחמת עולם בדרך של חלוקה דה־פקטו של העולם לאזורי השפעה מעצמתיים, כאשר כל אחת מהמעצמות דומיננטית באזור הסמוך לגבולותיה גם אם זה על חשבון זכויות של מדינות חלשות יותר וערכים ליברליים.

מה כוונתנו ב"מלחמות ליברליות" ומהו "שלום א־ליברלי"?

מלחמות ליברליות הן מלחמות שפורצות לשם קידום או הגנה על ערכים ליברליים. ערכים אלו כוללים זכויות אדם המוגנות באמצעות מה שמכונה "התערבויות הומניטריות"; מלחמות לקידום דמוקרטיה; והגנה על מדינות דמוקרטיות המותקפות בידי כוחות אוטוריטריים. שלום א־ליברלי מתייחס להסדרי שלום שנעשים לפחות במחיר מסוים של ערכים ליברליים, כגון הזכות להגדרה עצמית, דמוקרטיה, זכויות אדם או שלמות טריטוריאלית של מדינות, כולל מדינות דמוקרטיות. סוג אחד של הסדר שלום א־ליברלי מתייחס לאזורי השפעה של מעצמות גדולות, שבהם חופש הפעולה והאוטונומיה של המדינות הקטנות מוגבלים בידי המעצמה הגדולה הדומיננטית באזור. העלויות הגבוהות וכישלונות בולטים של לפחות חלק מהמלחמות הליברליות תרמו שלא במכוון לעליית כוחות לאומניים־פופוליסטיים, אשר מצידם

¹ הגרסה הדיגיטלית של המאמר פורסמה באתר מרכז דדו ב־4.6.25.

² ראש המרכז לחקר הביטחון הלאומי, חוקר ומרצה ליחסים בינלאומיים בבית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה.

תומכים במידה רבה בקידום שלום א-ליברלי במקום ניהול מלחמות ליברליות. ישנו גרעין של אמת בטענתו של טראמפ, שהעולם היה שקט באופן יחסי במהלך כהונתו הראשונה, בניגוד לתקופת כהונתו של ביידן. ייתכן שנתון זה השפיע על חלק מהבוחרים בבחירות לנשיאות ב-2024, גם אם לא היה הגורם המרכזי ביחס לגורמים כמו אינפלציה והגירה. כאן הדוגמה המרכזית היא מלחמת אוקראינה. המלחמה פרצה כבר בשנת 2014, עם סיפוח חצי האי קרים, ולאחר מכן התפשטה מזרחה לאוקראינה עם תחילת המרד הבדלני, שנתמך בידי רוסיה. המאבק בין ממשלת אוקראינה למורדים נמשך לאורך כל תקופת כהונתו הראשונה של ממשל טראמפ. ובכל זאת, לא ניתן להשוות את המלחמה שהייתה אז בעצימות נמוכה, להסלמה הגדולה תחת ממשל ביידן, כאשר רוסיה ניסתה לכבוש את כל אוקראינה ולספח חלקים מרכזיים ממנה. המערב, בראשות ארה"ב, הפך מעורב מאוד במלחמה, בעודו מספק סיוע צבאי ופיננסי משמעותי לאוקראינה.

לאחר ההתקפה הנתעבת של חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר 2023, פרצה מלחמת "חרבות ברזל" אשר התפשטה לחזיתות נוספות – מלבנון דרך תימן ועד איראן (על מלחמת ה-7 באוקטובר ראה: מילר, מרץ 2025). אזור לחימה פוטנציאלי נוסף התפתח במזרח אסיה, בו סין הפכה לאגרסיבית יותר, ובשנים האחרונות התגברו המתחים סביב טאיוואן וסביב ים סין הדרומי. בו בזמן, ארה"ב הגבירה את תמיכתה בפיליפינים ובטאיוואן, דבר אשר הגביר את הסיכון להסלמה גם בזירה זו. על אף שהדחף הליברלי תמיד היה רלוונטי למדיניות החוץ של ארה"ב, התקופה הליברלית האחרונה הייתה קשורה באופן הדוק לתקופת השיא של ההגמוניה האמריקאית שנמשכה משנות ה-90 ועד העשור השני של המאה ה-21. ארה"ב מצאה את עצמה כמעצמה היחידה לאחר סיום המלחמה הקרה והתמוטטות ברית המועצות, ובזמן שהייתה ההגמון הבלתי מעורער, הזמן נראה לה מתאים לקידום ערכים ליברליים ולהפצת הליברליזם בעולם.

הגל החולף של מלחמות ליברליות הינו השלישי במסגרת שלושת הגלים של מלחמות ליברליות תחת ההגמוניה הליברלית של ארה"ב בעידן שלאחר המלחמה הקרה: הגל הראשון התרחש בשנות ה-90 ועסק בהתערבויות הומניטריות שהיו מבוססות על תפיסה אוניברסלית של זכויות האדם (על התערבויות הומניטריות ראה: Miller, 2020, Ch. 7). הגל השני החל לאחר מתקפות הטרור של ה-11 בספטמבר 2001 והתמקד בהפלת משטרים לקידום דמוקרטיה (על התערבויות לצורך שינוי משטרים ראה: Ibid. Ch. 8). הגל השלישי התקיים לפחות עד סיום כהונתו של ביידן באמצעות תמיכה במדינות ליברליות המתמודדות מול יריביהם האוטוריטריים (על תמיכת משטר ביידן באוקראינה כנגד הפלישה הרוסית ראה: Renshon & Suedfeld, 2024).

בשנות ה-90 התבטאו עקרונות הליברליזם בהתערבויות הומניטריות מוגבלות במלחמות שבטיות-אתניות לצורך הגנה על אזרחים במדינות כושלות כמו סומליה

(1992–1994), בוסניה (1995) וקוסובו (1999). לאחר ה־11 בספטמבר הכריזה ארה"ב על "המלחמה בטרור", שהפכה למלחמת שינוי משטרים במטרה לקדם דמוקרטיה באפגניסטן (2001–2021) ובעיראק (2003–2011), וכן התערבות מוגבלת יותר בלוב (2011).

ההתערבויות ההומניטריות המוקדמות הצליחו בחלקן בקוסובו, אך נכשלו לחלוטין בסומליה והשיגו הצלחה מאוחרת מאוד בבוסניה. בניגוד לכך, מלחמות שינוי המשטר שלאחר ה־11 בספטמבר הסתיימו בכישלון מוחלט, מה שהראה את מגבלות כוחה של ארה"ב גם בשיא ההגמוניה שלה. יתרה מכך, מלחמות אלה גם גרמו חוסר יציבות משמעותי: פריצת מלחמות אזרחים; עליית ארגוני טרור, שהגיעו לשיאם עם דאע"ש הקיצוני; קריסת מאזן הכוחות במפרץ בין המדינות הערביות לאיראן, בעקבות חולשתה של המדינה הערבית המרכזית באזור – עיראק; יתרה מכך, איראן חדרה פוליטית לעיראק בסיוע של גורמים שיעים עיראקיים וסייעה גם להקים מיליציות שיעיות חמושות בעיראק; ולבסוף, הגירה המונית למערב. המהגרים ניצלו את קריסת לוב לאחר ההתערבות המערבית ומלחמת האזרחים שם, כדי לחצות את הים התיכון ישירות לאירופה. יחד עם זרמי המהגרים הגדולים ממדינות ערביות כושלות נוספות, כגון סוריה ועיראק, השפיע זרם המהגרים על עליית הלאומנות־פופולרית הא־ליברלית במערב.

למרות זאת, הדחף הליברלי במדיניות החוץ של ארה"ב לא פג, וגל שלישי של מלחמות ליברליות התרחש תחת ממשל ביידן. הערכים הליברליים שוב היו מאוימים לאחר שרוסיה פלשה לאוקראינה ב־2022, והפעם ביידן הגיב בתמיכה נרחבת באוקראינה הדמוקרטית מול רוסיה האוטוריטרית. הוא גם המשיך במדיניות הליברלית המסורתית של ארה"ב בתמיכה בטאיוואן ובפיליפינים הדמוקרטיות מול סין האוטוריטרית באזור האינדו־פסיפי. ביידן אף יזם את הקמתן של כמה בריתות בין מדינות ליברליות המתמודדות עם האיום הסיני באזור, בין היתר: בין יפן, קוריאה הדרומית וארה"ב; בין אוסטרליה, בריטניה וארה"ב; ובין ארה"ב, אוסטרליה, יפן והודו. נוסף על כך, ביידן הראה תמיכה צבאית, דיפלומטית וכלכלית חזקה מאוד במדינת ישראל הדמוקרטית לאחר שהותקפה בידי כוחות אנטי־ליברליים, כמו חמאס, חזבאללה ואיראן מאז אוקטובר 2023 (על תמיכת משטר ביידן בישראל לאחר ה־7 באוקטובר ראה: מילר, 2025).

בניגוד לנשיאים אחרים בעידן שלאחר המלחמה הקרה, ממשל טראמפ לא רואה בקידום דמוקרטיה ובהגנה על זכויות האדם מטרות ראויות למדיניות החוץ של ארה"ב, ומן הסתם היה נמנע מכניסה למלחמה לשם מטרות אלו.

כבר במהלך כהונתו הראשונה סטה ממשל טראמפ באופן חד מעקרונות הליברליזם במדיניות החוץ של ארה"ב אשר אפינו את הממשלים הקודמים, שנטו לתמוך במדינות ליברליות מול יריביהן האוטוריטריים. נראה כי ממשל טראמפ לא רואה את הברית של ארה"ב עם הדמוקרטיות האירופיות כאבן היסוד של מדיניות

החוץ האמריקאית, בניגוד לנשיאים קודמים. הוא אפילו דיבר על פירוק נאט"ו, אם כי זה לא הגיע לידי ביצוע. מנגד, הוא הביע סימפתיה כלפי כמה מנהיגים של מדינות א-ליברליות, כגון פוטין, דבר חסר תקדים לחלוטין לנשיא אמריקאי לאחר המלחמה הקרה.

זהו סממן למעבר למדיניות א-ליברלית, כלומר קבלה של מנהיגים של מדינות א-ליברליות כפרטנרים משמעותיים של ארה"ב. מעבר להשפעתה של השקפת העולם הא-ליברליות של ממשל טראמפ, ייתכן כי גורמים מערכתיים בין-לאומיים משחקים כאן תפקיד – במיוחד בהתחשב בכך שההגמוניה האמריקאית כבר לא בשיאה, ויכולתה של ארה"ב לעצב את העולם בדמותה שלה נתונה יותר ויותר בספק. הדבר אינו אומר, כמובן, תמיכה בכל משטר אוטוריטרי, אלא עיצוב המדיניות לפי האינטרסים החומריים של ארה"ב מול משטרים כאלה. כך יזם טראמפ מלחמת סחר עם סין ונקט בקו תקיף נגד איראן. מצד שני, הישג מרכזי בכהונתו הראשונה היה הסכמי אברהם, שאותם תיווך בין ישראל לבין איחוד האמירויות הערביות ובחריין ב-2020. ממשל טראמפ אף ניסה להגיע להסכם גרעיני ישירות עם הרודן הצפון קוריאני. הניסיון אמנם קרס, אך ראוי לציין שנעשה ניסיון כזה עם מנהיג מסוג זה מלכתחילה. כן היה נראה שמתחוללת התקרבות מסוימת בין טראמפ לפוטין, אם כי לא נרשמה התקדמות מרחיקת לכת ביחסי רוסיה-ארה"ב בקדנציה הראשונה.



מטוס קרב מסוג F-18 ממריא מנושאת המטוסים אייזנהאואר לתקוף יעדים של ארגון החות'ים בתימן בינואר 2024 (U.S. Air Force photo)

למה ניתן לצפות בתקופת כהונתו השנייה של ממשל טראמפ?

ממשל טראמפ עשוי לקיים את הבטחות הבחירות שלו לגבי ירידה בכמות המלחמות תחת נשיאותו, בדרך של קידום "שלום א-ליברלי" בכמה אזורים, כולל ע"י תיאום עם דיקטטורים. בראש ובראשונה עשוי הדבר להתבטא באוקראינה: ממשל טראמפ

פחות מחויב להמשיך ולסייע לאוקראינה הדמוקרטית. מאחר שאוקראינה תלויה מאוד בסיוע אמריקאי ולא נראה כי אירופה מסוגלת ומוכנה להחליף אותה, עמדתו הבדלנית של ממשל טראמפ עשויה לתרום לסיום המלחמה בהסכם פשרה בדרך א־ליברלית: מדינה דמוקרטית עשויה להידרש לעשות ויתורים טריטוריאליים כואבים מול מעצמה אוטוריטרית חזקה יותר, שנקטה תוקפנות גלויה בהפרה של הנורמה הבין־לאומית של כיבוד שלמותן הטריטוריאלית של כל המדינות וביצעה פשעי מלחמה רבים. המרכיב הא־ליברלי של השלום יתחדד אם ממשל טראמפ לא יהיה מוכן לספק ערבויות ביטחוניות אמינות לאוקראינה או לתמוך בהגשת הבקשה שלה לחברות בנאט"ו. מדיניות כזו עשויה להשאיר מדינות דמוקרטיות אחרות במזרח אירופה פגיעות לתוקפנות רוסית בעתיד. הסדר שלום א־ליברלי כזה עשוי ליצור גם את התנאים לאזור השפעה רוסי במזרח אירופה, אשר יבלום את המדיניות הליברלית של הרחבת נאט"ו מזרחה כדי לכלול את כל הדמוקרטיות במזרח ובמרכז אירופה בברית המערבית.

במזרח אסיה, שלום א־ליברלי עשוי להתהוות אם טראמפ לא יהיה מחויב להגן על מדינות דמוקרטיות, כמו הפיליפינים וטאיוואן, ואולי אף על דרום קוריאה ויפן. במקרה כזה, מדינות דמוקרטיות אלו יאלצו לעשות ויתורים כואבים לטובת סין. במידה מסוימת, בדומה לאזור ההשפעה הרוסי במזרח אירופה, עשוי להתהוות אזור השפעה סיני במזרח אסיה. עם זאת, תרחיש כזה פחות סביר מאשר במזרח אירופה, בשל הלוגיקה הריאליסטית של ההתמודדות עם סין – יריב מרכזי של ארה"ב – ובשל נוכחותם בממשל של כמה בכירים בעלי עמדות ניציות ביחס לסין.

במזרח התיכון, ממשל טראמפ עשוי להחזיר את הקו התקיף נגד איראן ובו בזמן לקדם את הרחבת הסכמי אברהם, אשר יכללו את הסכם הנורמליזציה החשוב בין ישראל לערב הסעודית. הסעודים עשויים להסכים לנורמליזציה במנותק מתהליך מדיני בין ישראל לפלסטינים בשל לחצי טראמפ וגם בגלל מתן תגמולים כמו ברית ביטחונית וכור גרעיני אזרחי אשר ימתיקו את העסקה. חופש הפעולה של ישראל לחזק את דריסת הרגל האזורית שלה אף יוגבר בזכות מדיניות תומכת מצד ממשל טראמפ ובזכות ההיחלשות של "ציר ההתנגדות" בהובלת איראן תחת מדיניות ה־"לחץ המרבי" של טראמפ, בנוסף על כישלונות הציר בסוריה ועל כישלונות חזבאללה ואיראן במלחמה נגד ישראל. אולם כאן ממשיך להתקיים החשש, שהבדלנות הטבועה ב"אמריקה תחילה" ובחלקים מתנועת MAGA עלולה להביא להתנתקות אמריקאית מהמזרח התיכון. ייתכן גם שהיגיון ריאליסטי של התמקדות באינדו־פסיפיק בשל היריבות עם סין עלול להביא להפחתת המעורבות האמריקאית באזור – מה שעלול להיות מהלך בלתי־מייצב, במיוחד עם אי־הפתרון של סכסוכים באזור בין אם מול איראן ובין אם מול הפלסטינים ותומכיהם במדינות ערב.

השינוי הצפוי במדיניות החוץ של ארה"ב משקף את השינויים במציאות של חלוקת העוצמה הגלובלית: העידן החד־קוטבי שבו ארה"ב היא הדומיננטית – הסתיים. על

אף שהיא עדיין המעצמה החזקה ביותר בעולם, היא כבר לא ההגמון הבלעדי ועליה לקחת בחשבון את עמדות המעצמות האחרות, במיוחד את האינטרסים של רוסיה ושל סין הסמכותניות. במקום מלחמות ליברליות שמטרתן לעצב את העולם בדמותה הליברלית - בהצלחה מוגבלת ביותר - ארה"ב תחת טראמפ עשויה להתמקד בהשגת רווחים חומריים חד-צדדיים, תוך שאיפה לקדם שלום באזורים שונים, גם אם ייתכן שיהיה זה שלום א-ליברלי.

שלום א-ליברלי מבוסס על מתן עדיפות למניעת מלחמה על פני צדק לאומי (זכות הגדרה עצמית) ואישי (זכויות אדם). ניתן להיזכר בשתי דוגמאות היסטוריות: הראשונה, לאחר החוויה הטראומטית של מלחמות המהפכה הצרפתית ושל מלחמות נפוליאון בסוף המאה ה-18 ובתחילת המאה ה-19, שיתפו פעולה חמש מעצמות אירופה הגדולות - תחת "הקונצרט האירופי" - במטרה למנוע את חזרתן של המלחמות בין המעצמות הגדולות. בעוד שהן מנעו מלחמה כזו ביניהן, הן דיכאו יחד את השאיפות הלאומיות והליברליות של אזרחיהן ושל קבוצות לאומיות שונות. הדוגמה ההיסטורית השנייה: במהלך המלחמה הקרה, תחת דו-קוטביות והרתעה גרעינית הדדית ולאחר המחירים הנוראיים של מלחמת העולם ה-2, נאלצה ארה"ב לקבל את אזור ההשפעה הסובייטי במזרח אירופה (בעוד אירופה המערבית הייתה תחת ההגמוניה האמריקאית), למרות שמוסקבה דיכאה את השאיפות הלאומיות ואת החירות האישית באזור השפעתה. כך לא תמכה ארה"ב בניסיונות למהפכות ליברליות בהונגריה ב-1956 ובצ'כוסלובקיה ב-1968. כיבוד תחום ההשפעה הזה עזר במניעת מלחמת עולם שלישית על חשבון החופש הלאומי וזכויות הפרט. לאחר סיום המלחמה הקרה, הובילה ארה"ב, תחת הגמוניה ליברלית, את ההתפשטות מזרחה של נאט"ו כדי לכלול את הדמוקרטיות החדשות במזרח אירופה. התפשטות ליברלית זו תרמה למתיחות הגוברת עם רוסיה, ולפי כמה ריאליסטים, הובילה לפלישת רוסיה לאוקראינה בשל חששותיה הביטחוניים בנוגע להתרחבות נאט"ו (אם כי רוב מדינות המערב מאשימות את רוסיה בהתפשטות אימפריאלית).

לסיכום, שלום א-ליברלי מבטא את העדיפות של שלום, או לפחות מניעת מלחמה, על פני צדק וערכים ליברליים מרכזיים כמו הזכות להגדרה עצמית לאומית, קידום דמוקרטיה והגנה על זכויות האדם. כמובן, הימנעות ממלחמה על כל העלויות האנושיות ההרסניות שלה היא דבר חיובי ביותר, אך במקרים רבים שלום כזה עשוי להתקבל על חשבון ערכים ליברליים והומניטריים מרכזיים. במקרים אלו עולה השאלה: האם שלום כזה יהיה יציב וימשך לאורך זמן, או שמא ייצור התנגדות עזה ומניעים משמעותיים לאתגר אותו, כולל באמצעים אלימים?

לאחרונה, הממשל האמריקאי לא שלל את האפשרות להשתמש בכוח צבאי כדי לתפוס את תעלת פנמה או לרכוש את גרינלנד, והוא העלה את הרעיון של שימוש ב"כוח כלכלי" כדי להכריח את קנדה להפוך למדינה ה-51 של ארה"ב. האם הצעות אלו מאתגרות את רעיון "השלום הא-ליברלי"? ככל הנראה, לא. ראשית,

ייתכן כי טראמפ מעורר רעיונות שהוא לא מתכוון לממש בפועל או לפחות לא יקדם באמצעות הפעלת כוח צבאי. אבל גם אם ינסה לממש אותם, רעיונות אלו אינם סותרים בהכרח את מושג אזור השפעה אמריקאי בחצי הכדור המערבי, כלומר מימוש להתאים לתפיסת אזור השפעה אמריקאי בחצי הכדור המערבי, כלומר מימוש דוקטרינת מונרו מהמאה ה־19. הכללת טריטוריות אלו בתוך תחום השפעה כזה לא מאתגרת כמובן את תחום ההשפעה הסיני בים סין הדרומי או את תחום ההשפעה הרוסי בחלקים ממזרח אירופה. דברי ממשל טראמפ עשויים לשמש כאיתות לסין ולרוסיה להימנע מחדירה לחצי הכדור המערבי – ברוח דוקטרינת מונרו – בתמורה לכך שארה"ב תראה רגישות לאינטרסים של יריבותיה בשכנותיהם.

דבר זה עשוי להוביל להסדר שלום, גם אם א־ליברלי ובלתי מוסרי, אשר יפחית את הסיכוי להתלקחות בין מעצמות, לפחות כל עוד הוא נשאר בתוקף. יחד עם זאת, הסדר כזה עשוי לא להחזיק מעמד זמן רב ולפגוע אנושות במעמדה הבין־לאומי של ארה"ב ובמנהיגותה על המערב, ובוודאי יחליש מאוד את "עוצמתה הרכה" (כלומר את כוח המשיכה של המדינה ואת התנהגותה הבין־לאומית). סביר להניח שהוא יאתגר את הנורמה של שלמות טריטוריאלית, ובכך עלול לגרום לתוקפנות של מדינות נוספות כלפי מדינות שכנות, במיוחד מצד הציר הסמכותני של סין, רוסיה, איראן וצפון קוריה. במילים אחרות, העלויות תהיינה הרבה יותר גבוהות מהתועלות.

ההשלכות על ביטחון ישראל

השלום הא־ליברלי מבטא שניים מההיבטים העיקריים במדיניות ממשל טראמפ כלפי ישראל: הא־ליברליזם מנבא היעדר איכפתיות גבוה לגבי הצד ההומניטרי בפעילות אפשרית של צה"ל ולכן יאפשר חופש פעולה צבאי גבוה לישראל. כאמור, בניגוד לממשל ביידן, ולמעשה לכל הממשלים הקודמים – דמוקרטים ורפובליקנים כאחד – יוצא ממשל טראמפ כנגד עיקרי הסדר העולמי הליברלי. הממשל איננו מקבל את הריסונים שסדר זה מכתוב, ולכן מגלה חוסר רגישות לסוגיות ההומניטריות וגם לחוק הבין־לאומי ולמוסדות בין־לאומיים כמו האו"ם ובית הדין הפלילי הבין־לאומי. מדיניות זאת מנוגדת לזו של ממשל ביידן, שבצד תמיכתו העצומה בישראל במלחמת ה־7 באוקטובר גם הטיל מגבלות מסוימות על אספקת נשק שעלול היה לגרום לאבדות רבות של בלתי־מעורבים. ממשל טראמפ ביטל את התקנה מתקופת ביידן שביקשה להבטיח כי בעלות בריתה של ארה"ב לא ישתמשו בנשק מתוצרת ארה"ב בניגוד לחוק ההומניטרי הבין־לאומי (Kelly et al., February 2025). השאיפה לקדם שלום פירושה חוסר התלהבות ממלחמות, בוודאי כאלה שתופסות כותרות; ובעיקר, ארה"ב עשויה להתנגד למהלכים ישראלים שעלולים להסלים למלחמה אזורית, כמו עם איראן למשל, שעלולה לגרום גם את ארה"ב למלחמה כנגד רצונה.

במבט ראשון, עלייתו של ממשל טראמפ מבשרת טובות לגבי ביטחון ישראל. מבחינת טראמפ וקהל תומכיו – תנועת מאגה (Make America Great Again) – ישראל עומדת בחזית המאבק של מאבק הציוויליזציות הקרוב לליבה של מאגה: הציוויליזציה היהודית-נוצרית מול אחד האויבים הגדולים ביותר שלה: האסלאם הרדיקלי, השיעי והסוני כאחד. יתרה מזאת, המקרה הישראלי שונה מהמקרה של אוקראינה, למשל, בהקשר של מלחמת התרבויות שמאגה עוסקת בה מאוד. אוקראינה מזוהה, בצדק או שלא, עם אירופה הליברלית-פרוגרסיבית, בשעה שישראל מזוהה יותר עם ערכי מאגה: אתנו-לאומיות (מדינה יהודית) בעלת ערכים של מאצ'ואיזם-לוחמנות, והרבה פחות של פמיניזם וווק (כלומר מתן עדיפות לקבוצות מקופחות באופן מסורתי, כמו נשים, טרנסג'נדר וגזעים צבעוניים לא-לבנים). אוקראינה גם נלחמת ברוסיה של פוטין, כשהאחרונה מייצגת לכאורה ערכים דומים לאלו של מאגה בהקשר מלחמת התרבויות, כלומר התנגדות לטרנסג'נדר ודגש על מאצ'ואיזם ולוחמנות בנוסח פוטין וכן ערכים "מסורתיים": משפחה, כנסייה ומולדת.

שלום א-ליברלי בעזה? לגבי הפתרון העתידי בעזה בולט מאוד ההיבט הא-ליברלי בכך שטראמפ העלה את נושא פינוי הפלסטינים מהרצועה ויש אף הרואים בכך "ניקוי אתני", גם אם לכאורה זה גם נתיב לשלום, שהרי העדר פלסטינים מהרצועה מבטיח שלא תהיה התנגשות מזוינת ישראלית-פלסטינית – לפחות לא בזירה זאת. עם זאת קיימים ספקות גדולים מאוד לגבי ההיתכנות שלו בהעדר מדינות המעוניינות בקליטת מהגרים רבים – ובמיוחד אם המהלך יתבצע באופן שייתפס ככפוי בצורה כזאת או אחרת. גם אם המהלך לא ימומש, במידה וישראל תהיה מזוהה עם תמיכה במהלך מסוג זה, זה עלול לפגוע מאוד במעמדה ובדימויה הבין-לאומי לטווח הארוך. היעדר לחצים מרסנים על ישראל לגבי פעולותיה הצבאיות והעדר המגבלות ההומניטריות לגבי אספקת נשק והשימושים בו, בניגוד לכל הממשלים הקודמים, מהווים לכאורה יתרון עצום לישראל מבחינת חופש הפעולה הצבאי. עם זאת, במבט עתידי נשאלת השאלה האם חוסר הריסון לא עלול לעלות לישראל באובדן ניכר של תמיכה ציבורית בדעת הקהל העולמית ובסופו של דבר גם בארה"ב, במיוחד בקרב הדור הצעיר – מה שעלול בעתיד להחליש מאוד את התמיכה האמריקאית בישראל שהיא חיונית ביותר לביטחון ישראל.

ארה"ב היא הגורם העיקרי, אם לא היחיד, שיכול למתן את הסכסוך הישראלי-פלסטיני. אם הממשל לא יקדם פתרון מדיני שיהיה מקובל גם על הפלסטינים וגם על ישראל ויבטיח את זכויות וביטחון שני הצדדים, כלומר מעין "שלום ליברלי", זה יבטיח את המשך הסכסוך בעתיד הנראה לעין. זאת איננה התפתחות רצויה מבחינת ביטחון ישראל, גם אם ההנחה המקובלת כעת היא שקשה מאוד – אם לא בלתי אפשרי – לקדם פתרון מדיני שיניח את דעת שני העמים.

שאלה מרכזית מתייחסת לתוכנית הגרעין האיראני, שמהווה את האתגר הביטחוני העיקרי לישראל. גם כאן יכול לבוא לידי ביטוי השלום הא-ליברלי: דגש של ממשל

טראמפ על הגעה להסכם גרעין כדי למנוע מלחמה עם איראן, גם אם ההסכם למעשה יחזק משטר אנטי־ליברלי בעקבות ביטול הסנקציות ופתיחת נתיבי סחר רבים בעבור איראן – שתישאר תחת משטר האיטולות שמפר ברגל גסה זכויות אדם בתוך איראן ומנהל מדיניות תוקפנית באזור.

לגבי סוגיית הסיוע האמריקאי העתידי לאחר תום ההתחייבות הנוכחית, ניתן לכאורה להקיש מהתמיכה הנוכחית בישראל, שתהיה המשכיות בנושא זה והסיוע לא יפחת וימשך כסדרו. אולם נטייתו של טראמפ – במסגרת הדגש שלו על הבדלנות של "אמריקה תחילה" – היא לא לתת מתנות חינם לזרים ולכן לצמצם כמה שיותר את סיוע החוץ האמריקאי למדינות זרות. על כן קיימים סימני שאלה מסוימים לגבי מידת המחויבות שלו להמשך הסיוע, לפחות בהיקפים הנוכחיים שלו.

כל עוד ממשיך טראמפ ממשך להפגין את אהדתו הבסיסית לישראל, ניתן לצפות שהקשר הקרוב האמריקאי-ישראלי ימשיך להיות מוקד משיכה לישראל בעבור מדינות ערב. עם זאת תחת הריאל־פוליטיק של השלום הא־ליברלי ביחס לאיראן (הסכם גרעין ולא פעולה צבאית) וסעודיה (נורמליזציה עם ישראל) גם בלי קידום הנושא הפלסטיני, קרוב לוודאי שקשר ישראלי קרוב עם הממשל וקידום מהלכים אלו, יחזק מאוד גם את יחסי ישראל עם מדינות ערב. זאת על אף שהעדר הריסונים מצד הממשל לגבי הפעולות הצבאיות הישראליות, הקידום האפשרי של עזיבת האוכלוסייה הפלסטינית, אי־קידום פתרון מדיני ואולי מתן מרחב פעולה ללא הגבלות מצד הממשל האמריקאי לישראל ביחס לפלסטינים – עלולים לשמש כנטל על יחסי ארצות ערב עם ישראל.

כך עשוי להיווצר שלום א־ליברלי במזה"ת, כלומר שלום שלא יהיה מבוסס על קידום זכויות אדם ועל זכויות לאומיות ודמוקרטיה אלא על מניעת מלחמות בין משטרים, שלפחות ברובם המכריע איננם דמוקרטיים. תנאי הכרחי ליציבותו של שלום כזה הוא המשך מטריית ביטחון אמריקאית לאזור, כמו שהתקיימה בעשורים האחרונים (ובאה לידי ביטוי בין השאר מול התקפות הטילים האיראניות על ישראל באפריל ובאוקטובר 2024).

רשימת המקורות

- מילר, בנימין (מרץ 2025). "מלחמת ה-7 באוקטובר והסדר העולמי". **עזכרן אסטרטגי**, כרך 28, גיליון 1, עמודים 3-13.
- Kelly, Meg et al. (February 24, 2025). "Trump repeals Biden directive linking U.S. arms to human rights: Rescission of the order, imposed as Biden struggled with the civilian toll caused by Israel's war in Gaza, comes as the new administration puts its mark on U.S. foreign policy". *Washington Post*.
- Miller, Benjamin & Rubinovitz, Ziv (2020). *Grand Strategy from Truman to Trump*, The University of Chicago Press.
- Renshon, Stanley A. & Suedfeld, Peter (2024). *The Trump and Harris Doctrines*, Springer Publishing.